

LATIN LEXICAL MODELS IN THE LINGUISTIC ENCODING OF THE PARTICIPANTS TO CIVIL JURIDICAL RELATIONS

Alina Gioroceanu

Assist. Prof., PhD, University of Craiova

Abstract: The typical juridical relation in civil law supposes the existence of two persons which are set on equal positions: the passive subject or the debtor and the active subject or the creditor. There are also juridical relations with only an active subject known, while the passive subject consists in all persons constrained not to corrupt the rights of the active one.

The subjects involved in a juridical act or fact are encoded lexically in the Romanian terminology of civil contracts and obligations, more accurately on a Latin pattern, using a various linguistic material including Latin language.

The aim of this paper is to observe the specialized names of the persons involved in civil juridical relations in order to evaluate their analytic transparency and the role of the linguistic knowledge.

Keywords: civil law, civil contract, terminology, Latin, derivation.

Mijlocul preponderent de exprimare a regulilor generale, importante și obligatorii, a exigențelor sociale majore este reprezentat de lege. Acestei reguli generale sunt codificate lingvistic, iar accesul la ele se realizează tot prin intermediul limbii, legea și limba fiind, la rândul lor, produse sociale.

Din perspectivă lingvistică, legea se subsumează limbii ca „instituție lingvistică” (linguistic institution în Gibbons 1999, 2003, cf. și Melinkoff 1963), rolul determinant al modului de utilizare a limbii fiind de netăgăduit (Tiersma 2000).

În cadrul sistemului de drept, legea civilă reglementează „relațiile dintre particulari” (Reghini, Diaconescu, Vasilescu 2010: 7, 12) sau raporturile patrimoniale și nepatrimoniale dintre persoane fizice sau juridice aflate pe poziții de egalitate (cf. Boroi 2008: 4, Ionașcu: 363: 3, Beleiu 1992: 25), constituind, în ansamblul ramurilor de drept,

„dreptul comun”. În acest context, limbajul juridic specific ramurii de drept civil trebuie să se adapteze cunoștințelor și așteptărilor destinatarului, care poate fi orice individ al unei comunități lingvistice specifice.

În peisajul juridic românesc, actul normativ principal care cuprinde regulile de conduită proprii unei comunități cu caracter general, repetat și impersonal este Codul civil. Reglementările din Codul civil surprind acele tipuri de raporturi civile dintre persoanele aflate pe poziții de egalitate.

Raportul juridic civil simplu presupune existența a două părți: subiectul pasiv sau debitorul, și subiectul activ sau creditorul. Există, într-adevăr, și raporturi juridice în cadrul cărora doar subiectul activ este determinat, subiectul pasiv fiind constituit din toate celelalte subiecte care au obligația de a nu aduce atingere drepturilor subiectului activ. Astfel, în cazul raportului juridic privind proprietatea este cunoscut doar proprietarul, iar toate celelalte persoane au obligația de a nu-l stânjeni pe proprietar în exercitarea dreptului său. De asemenea, în cadrul raporturilor juridice de obligații, pot exista o pluralitate de subiecte active sau pasive, justificate de tipul conjunct, solidar ori indivizibil al obligațiilor.

Raporturile civile patrimoniale, atât cele reale, cât și cele care au în conținut drepturi de creanță permit schimbarea părților angajate în relația juridică civilă. În timp ce, în cazul raporturilor juridice patrimoniale care au în conținutul lor drepturi reale, se poate schimba doar subiectul activ, raporturile juridice patrimoniale ce conțin drepturi de creanță permit schimbarea atât a subiectului activ, cât și a subiectului pasiv.

În ce privește persoanele fizice, subiectul activ poate fi schimbat prin formele prevăzute de Codul civil: cesiune de creanță (art. 1566 ș.u.), subrogație personală (art. 1593), novație prin schimbare de creditor (art. 1609 ș.u.) sau moștenire; subiectul pasiv se poate modifica prin novație prin schimbare de debitor (art. 1609 ș.u.), stipulație pentru altul (1284 ș.u.), poprire sau moștenire.

În funcție de raportul juridic ori de forma prin care se realizează schimbarea subiectelor active sau pasive, părțile, respectiv debitorul, creditorul și cei care îi înlocuiesc, sunt desemnate prin termeni distincți.

Transpuse lingvistic, prin raportare la teoria rolurilor semantice (cf. Bidu Vranceanu et al. 2001), subiectul activ devine Agent, în timp ce subiectul pasiv, în funcție de modul de codificare al angajării în raportul juridic, își poate asuma rolurile de Agent, Beneficiar sau Pacient.

Subiectele care participă la un act sau la un fapt juridic (părțile) sunt codificate în terminologia contractelor și a obligațiilor civile cu ajutorul mecanismului lexical al derivării, așa cum a fost utilizat în latină și preluat apoi de limbile moderne. Împrumutați în română din franceză sau italiană ori formați în limba română, în structura majorității termenilor se pot observa cu ușurință elementele componente latinești atât în ceea ce privește rădăcina, cât și în ceea ce privește sufixele.

Așa cum voi evidenția mai jos, analiza structurii lexicale a termenilor juridici evidențiază ca productive următoarele sufixe:

–tor sau –or din lat. –or/–(a)tor (e.g. creditor, debitor, donator, locator, reportator, arendator, expeditor, împrumutător, asigurător, furnizor, antreprenor),

–(a/e)nt, provenit din vechiul sufix latinesc care marca participiul prezent activ, –(a/e)ns/–(a/e)ntis (e.g. copermutant, comitent, consignat, agent, gerant, cedent, comodant, deponent, mandant),

–(a)t, care indica în latină participiul perfect (e.g. asigurat, gerat, asociat, împrumutat, asigurat, cedat, reportat),

–ar, a cărui sursă este latinescul –arius, utilizat în latina juridică (e.g. beneficiar, cesionar, comodatar, comisionar, consignatar, depozitar, subdepozitar, donatar, locator, sublocatar, mandatar).

Reprezentative pentru terminologia contractelor și a obligațiilor civile sunt noțiunile creditor și debitor, care desemnează părțile unui raport juridic simplu, tipic.

Termenul creditor cu etimon multiplu, conform MDA (fr. *crediteur*, it. *creditore*), se referă la subiectul titular al unui drept de creanță. Dicționarele etimologice atestă faptul că termenul *crediteur* este format în franceză, de la baza verbală *crediter*. Dicționarele etimologice franceze consemnează proveniența verbului *crediter* prin trimitere la *creditum*, supinul verbului latinesc *credo*, –ere. Suffixul nominal utilizat în franceza, –eur, care indică persoana implicată într-o acțiune, provine de la lat. –or / –(a)tor, prezent în forma actuală (–eur) încă din franceza medievală.

Cu toate acestea, modelul latin precede termenului francez. Astfel, creditor apare în Vulgata: „*Pauper et creditor obviam fuerunt sibi utriusque inluminator est Dominus*” (Proverbs 29.13).

Termenul actual debitor are ca etimoane, potrivit MDA, francezul *debiteur* și latinescul *debitor*. Format în franceză de la rădăcina *debit* și sufixul –eur, cuvântul are rădăcini mai adânci; la rândul său, *debit* provine de la participiul pasiv neutru al

verbului *debere* „a datora, a trebui”, respectiv *debitum* „obligație”. Sufixul își are originea, ca și în cazul lui *crediteur*, în latinescul *-or/- (a)tor*.

Debitor, cu sensul de dator există și în latină (cf. Vulgata: „*Graecis ac barbaris sapientibus et insipientibus debitor sum*” *Romani* 1.15).

Tocmai pentru faptul că el mai răspândit contract este cel de vânzare-cumpărare, în română, legiuitorul a preferat să preia termenii utilizați în limbajul comun, fără a apela la împrumutul romanic. Pentru a desemna părțile contractului de vânzare-cumpărare, în franceză se folosesc termenii: *vendeur-acheteur* (lat. *venditor – accaptator*). Astfel, în cadrul contractului de vânzare-cumpărare, părțile implicate sunt vânzătorul și cumpărătorul (art. 1650 ș.u.). Aceștia se obligă reciproc să transfere, în principiu, proprietatea unui bun în schimbul unui preț. Familia lexico-semantică a celor doi termeni se organizează în jurul bazelor verbale românești a vinde și a cumpăra. Ambii termeni sunt formați de la baze verbale, cu ajutorul sufixului lexical agentiv *-tor*. Explicația extralingvistică a naturii agentivale a ambilor participanți se regăsește în tipul raportul juridic de echivalență, de obligație reciprocă: vânzătorul este cel care se angajează să transfere dreptul de proprietate în schimbul unui preț, iar cumpărătorul este cel care se angajează să plătească un preț în schimbul transferării dreptului de proprietate.

Din punct de vedere semantic, cele două verbe, sunt verbe de acțiune, agentive, caracterizate prin semele [+ Schimbare], [+ Agentivitate], respectiv ca (+ Uman, + Control al acțiunii) și permit funcționarea cu un Subiect-Agent. În economia limbii, lexicalizarea Agentului–Subiect, se realizează derivativ, iar modelul și etimoanele „materialului lingvistic” utilizate sunt, de asemenea, latinești.

Un alt model derivativ latin se poate identifica în desemnarea părților contractului de mandat și comodat (art. 2009 ș.u. C.civ., art. 2146 ș.u. C.civ.). Acestea sunt comodantul și comodatarul, respectiv, mandantul și mandatarul.

Dicționarele românești notează ca etimoane, în cazul termenului comodant (fr. *commodant*, it. *comodante*), iar în cazul lui mandant, fr. *mandant*, it. *mandante* și chiar lat. *mandans*, *-antis*. Sufixul *-ant*, productiv atât în franceză, cât și în română, își găsește sursa în lat. *-ans*, fiind utilizat pentru formarea participiului prezent, iar bazele trimit, din aproape în aproape, la verbe latine: *commodare* „a împrumuta” și *mandare* „a trimite”.

Corespondentele mandatar (fr. mandataire, lat. târzie mandatarius) și comodatar (fr. commodataire, it. commodatario) utilizează sufixul cu rol adjectival sau nominal – aire (în fr.), provenit din lat. –arius (rom. –ar).

În timp ce termenii comodant („cel care împrumută”) sau mandant („cel care trimite”) codifică un Agent, comodatar („cel care este împrumutat”) și mandatar („cel care este trimis”) sunt cei care beneficiază de o acțiune sau „suportă acțiunea” îndeplinind o sarcină în locul Agentului, preluând afectele acțiunii în calitate de Beneficiar sau Pacient (cf. Bidu-Vrănceanu et al. 2001).

Termenii care desemnează părțile altor raporturi juridice sunt transparente analitic și trimit la alte rădăcini și sufixe latinești, cele din urmă fiind specializate pentru a indica Agentul, Beneficiarul ori Pacientul.

Pentru formarea unei imagini reprezentative asupra conservării modelului derivativ latin în terminologia contractelor civile, am recurs la prezentarea de mai jos, urmărind termenul care desemnează partea implicată într-un contract civil sau într-un fapt civil, izvorul obligației civile, etimonul prim al termenului, precum și traseul etimologic, prin accentuarea etimonului latin:

- administrator (contractul de societate) fr. s.m. administrateur, lat. administrator; lat. v. administro, -are, suf. –tor.
- agent (contractul de agenție) fr. s.m. agent, lat. agens, agentis, part. prez. de la v. ago, agere.
- antreprenor (contractul de antrepriză) fr. s.m. entrepreneur de la v. entreprendre, suf. –eur; lat. *imprehendere; lat. suf. –or.
- arendator (contractul de arendă) rom. v. a arenda, suf. –tor, fr. v. arender, lat. suf. –tor.
- asigurător (contractul de asigurare) rom. v. a asigura, suf. –tor; lat. suf. –tor.
- asigurat (contractul de asigurare) rom. part. v. a asigura, lat. suf. –atus.
- asociat (contractul de societate) rom. part. v. asocia, fr. v. associer; lat. v. asociar.

- beneficiar (contractul de report, contractul de antrepriză, stipulația pentru altul) fr. s.m. bénéficiaire, lat. beneficiarius, lat. mediev. beneficiarius; lat. adv. bene, v. facio, -ere, suf. -arius.
- (debitor) cedat (cesiunea de contract) rom. part. v. a ceda, lat. v. cedo, -ere.
- cedent (cesiunea de contract) lat. cedens, -entis, part. prez. v. cedo, -ere.
- cesionar (cesiunea de contract) fr. cessionaire, fr. s.f. cession, suf. -aire; lat. s. cessio, -onis; lat. suf. -arius.
- comisionar (contractul de comision) fr. s.m. commissionnaire, fr. s.f. commission, suf. -aire; lat. clas. commissio, lat. clas. supin commissum de la v. committere, suf. -arius.
- comitent (contractul de comision, contractul de expediție, contractul de agenție) fr. s.m. committent, ger. Kommitent, it. committente, fr. v. commettre, suf. -ent; lat. clas. committere, lat. suf. -ens, -entis.
- consignat (contractul de consignație) rom. v. consigna, -suf. -ant, fr. v. consigner, lat. v. consignare, lat. suf. -(a/e)nt.
- consignatar (contractul de consignație) fr. s.m. consignater, fr. v. consigner, suf. -aire; lat. v. consignare, lat. suf. -arius.
- copermutant (contractul de schimb) „oricare din părțile unui contract de schimb”, fr. copermutant, fr. part. prez. de la v. permuter + pref. co-; lat. v. permuto, -are „a schimba”; suf. lat. -(a/e)ns, -(a/e)ntis.
- depozitar (contractul de depozit) fr. s.m. depositaire, lat. depositarius, de la v. deponere.
- deponent (contractul de depozit) fr. s.m. déponent, lat. deponens, -ntis, part. prez. v. deponere.
- destinatar (contractul de transport) fr. s.m. destinataire, de la s.f. destination; lat. s.f. destinatio, suf. -arius.
- expeditor (contractul de expediție, contractul de transport) fr. s.m. expéditeur de la v. expedier, suf. -eur; fr. adj. expedient, suf. -er; lat. expediens, suf. -tor.
- furnizor (contractul de report) fr. s.m. fournisseur de la v. fournir, suf. -eur; lat. suf. -arius.

- gerant, fr. s.m. gérant, part. prez. de la v. gérer; lat. gero, -ere, suf. lat. – (a/e)ns, -(a/e)ntis.
- gerat, part. perf. de la v. a gera, fr. géré; lat. gero, -ere.
- intermediar (contractul de intermediere) fr. intermédiaire, it. intermediare, de la lat. intermedius, suf. –aire; lat. pref. inter, lat. s.n. medium, suf. –arius.
- împrumutat (contractul de împrumut) rom. part. v. a împrumuta; lat. suf. –atus.
- împrumutător (contractul de împrumut) rom. v. a împrumuta + suf. –tor; lat. suf. –tor.
- întreținător „debitorul întreținerii” (contractul de întreținere) rom. v. a întreține, suf. –tor; lat. suf. –tor.
- întreținut „creditorul întreținerii” (contractul de întreținere) rom. part. v. a întreține.
- locator (contractul de locațiune) fr. s.m. locateur, lat. locator; v. loco, -are, suf. –tor.
- locatar (contractul de locațiune) fr. s.m. locataire deriv. savant lat. de la supinul locatum al v. loco, -are.
- promitent (stipulația pentru altul) fr. promettant, part. prez. de la v. promettre; lat. v. promittere, suf. –ens, -entis.
- reportator (contractul de report) rom. v. a reporta, suf. –(a)tor; fr. v. reporter (re+porter); lat. v. porto, -are, suf. –tor.
- reportat (contractul de report) rom. part. v. a reporta; fr. v. reporter (re+porter); lat. v. porto, -are; suf. –atus.
- stipulant (stipulația pentru altul) fr. stipulant; lat. v. stipulo, -are, lat. suf. –ans.
- transportator (contractul de transport) rom. v. a transporta, suf. –tor; fr. transporter, lat. transportare, lat. suf. –tor.

Forma latină de nominativ a sufixului –ens/-entis se păstrează în forme ca accipiens „persoană care primește o plată făcută de solvens”, de la lat. accipio, -ere „a

primi” ori solvens „persoană care face o plată la care nu era obligată și fără intenția de a plăti datoria altuia”, de la lat. solvo, -ere „a desface, a dezlega, a micșora, a ceda”.

Compusele fideiutor, debentier, formate în franceză, au în structură, pe lângă forme din limba franceză, elemente de etimon latin (fides, jus, debitum/debere).

În concluzie, Codul civil român conține reglementări privind obligațiile civile, garanțiile personale și contractele dintre particulari, utilizând o terminologie specifică, fie împrumutată în principal din franceză sau italiană, fie formată în limba română. Tiparul de creație este limitat și preponderent derivativ. Codificarea predictibilă și transparența lexicală răspund criteriului accesibilității și clarității care trebuie să caracterizeze limbajul juridic civil și susțin rolul acestuia de a face cunoscute drepturile și obligațiile civile unei clase cât mai largi și mai diverse de utilizatori de limbă română, care sunt, în același timp, destinatari ai legii civile.

BIBLIOGRAFIE:

*** Micul dicționar academic, vol. I-IV, București: Univers Enciclopedic, 2002.

Bidu-Vrănceanu, Angela et al., Dicționarul de științe ale limbajului, București: Nemira, 2001.

Deak, Francisc, Tratat de drept civil. Contracte speciale, actualizată de Lucian Mihai și Romeo Popescu, București: Universul Juridic, 2007;

Gaiță, Maria, Drept civil. Obligații, Iași, Institutul European, 1999;

Stănciulescu, Liviu, Drept civil. Contracte și succesiuni, București, Hamangiu, 2008 etc.

Beleiu, Gheorghe, 1992, Drept civil român, București: Șansa.

Boroi, Gabriel et al., 2010, Drept civil. Drepturi reale principale, București: Editura Hamangiu.

Boroi, Gabriel, 2008, Drept civil. Partea generală. Persoanele, București: Editura Hamangiu.

Busuioc, Ileana, Mădălina Cucu, 2003, Introducere în terminologie, București, Editura Universității București (v. <http://ebooks.unibuc.ro/filologie/terminologie/index.htm>. - 30.04.2011)

Cabré, Maria Teresa, 1993, La terminología. Teoría, metodología, aplicaciones, Barcelona: Editorial Antártida/ Empúries.

Gibbons, John, 1999, „Language and the Law” in Annual Review of Applied Linguistics, 19, pp. 156-173.

Gibbons, John, 2003, Forensic Linguistics: an Introduction to Language in the Justice System, Blackwell Publishing.

Hutton, Cristopher, 2009, Language, Meaning and the Law, Edinburgh University Press.

Ionașcu, A., 1963, Drept civil. Partea generală, București: Editura Didactică și Pedagogică.

Kevelson, Roberta (ed.), 1988, Law and Semiotics, New York: Plenum.

Levi, Judith, 1982, Linguistics, Language and the Law, Illinois: Indiana University Linguistics Club.

Melinkoff, David, 1963, The Language of the Law, Toronto: Brown and Company.

Stoica, Valeriu, 2009, Drept civil. Drepturile reale principale, București: C. H. Beck.

Stoichițoiu-Ichim, Adriana, 2008, Semiotica discursului juridic, București, Editura Universității din București (v. <http://ebooks.unibuc.ro/filologie/discurs/Capitolul%206.htm>- 30.04.2011)

Tiersma, Pieter M., 2000, Legal Language, The University Chicago Press.

SURSE:

*** Codul civil, București, Hamangiu, 2015 (C.civ.).

<https://fr.wiktionary.org/wiki/>

<http://legeaz.net/dictionar-juridic/>

<http://www.lexilogos.com/etymologie.htm>

<http://www.drbo.org/lvb/>